

Аналитикалық жазба

Жоба авторы: Б.Лайбеков

Ғылыми жетекші: э.ғ.д профессор А.Зейнелгабдин

Жоба идеясы	Мемлекеттік сатып алу жүйесі арқылы бюджет қаражатын пайдаланудың тиімділігін талдау/ Конкурстық рәсімдерді ұйымдастыру нысандары бойынша ҚР Мемлекеттік сатып алу динамикасын талдау
Күрделі жағдай (кейс)	Электрондық коммерция орталығының деректері бойынша 2020 жылы Қазақстанда Мемлекеттік сатып алудың ең жиі тәсілі шартты тікелей жасасу жолымен бір көзден сатып алу болды. Бұл тәсілге 2020 жылы қол қойылған Мемлекеттік сатып алу туралы шарттардың 81,1% - ы тура келді. Қазақстанда бір көзден сатып алу Мемлекеттік сатып алудың жалпы құнының едәуір бөлігін құрайды. Бұл алаңдаушылық туғызады, өйткені тікелей келісім — шарт жасасу арқылы бір көзден сатып алу бәсекеге қабілетсіз процедура болып табылады, сондықтан бәсекелестіктің тиісті деңгейін және баға мен сапаның оңтайлы арақатынасын қамтамасыз ету үшін олардың көлемі шектелуі керек[1].
Берілген мәселені қолданыстағы шешу тәсілдері	Мемлекеттік сатып алу жүйесін жетілдірудегі маңызды міндет - бір көзден сатып алу үлесі. Осы мақсатта бір көзден сатып алу деген мемлекеттік сатып алу әдісіне шектеу қою ұсынылады. Электрондық дүкен - мемлекеттік сатып алу жүйесіндегі бірыңғай оператордың ақпараттық жүйесі, веб-порталымен интеграцияланған, уәкілетті орган айқындаған талаптарға сәйкес келетін әлеуетті өнім берушілер тауарлар туралы ақпаратты мемлекеттік сатып алу веб-порталына орналастырады. Осы тәсілді пайдалану мүмкін болмаған жағдайда ғана (интернетке қолжетімділік жоқ, жеткізудің мүмкін еместігі және т.б.) бір көзден сатып алу жүзеге асырылатын болады. Бұдан басқа, осы тәсілді енгізу электрондық коммерцияны дамыту жағдайында өзекті болып табылады, ол тауарларды сатып алуды айтарлықтай жеңілдетуге және жеделдетуге, сондай-ақ олардың ашықтығын арттыруға мүмкіндік береді. Өзгерістер 2017 жылғы 31 желтоқсандағы Президенттің Қазақстан халқына Жолдауында жарияланған шараларды іске асырудың бір бөлігі

	<p>болып табылады. Мемлекеттік сатып алу саласын жетілдіру қажеттілігі Жолдауда айтылған негізгі мәселелердің бірі болды. Сондықтан Үкімет екі мәселені шешудің жоспарын жасады:</p> <ul style="list-style-type: none"> • орталықтандырылған қызмет қағидаты бойынша Мемлекеттік сатып алудың бірыңғай жүйесін енгізу жолымен сатып алу саласын одан әрі орталықтандыру. • квазимемлекеттік секторда (яғни ұлттық холдингтерде және басқа да мемлекеттік кәсіпорындарда) сатып алуды өткізу тәсілдерін түбегейлі қайта қарау. <p>Президенттің нұсқауларын орындау мақсатында 2018 жылғы желтоқсандағы өзгерістер енгізу туралы Заңда мынадай шаралар көзделеді:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Квазимемлекеттік сектор қызметкерлерінің сатып алу ережелерін бұзғаны үшін әкімшілік жауапкершілігін белгілеу. • Квазимемлекеттік сектордың барлық сатып алуларын электрондық форматқа көшіру. Бұл мәселеге, Еліміздің президенті Қасым-Жомарт Тоқаев тоқтала келіп, республикада мемлекеттік сатып алудың жаңа заңын қалыптастыруға тапсырма берген болатын. Бұл Заң жалпы квазимемлекеттік секторының субъектілеріне қатысты болу керек екендігін баса айтқан болатын. Сондықтан бүгінгі қолданыстағы заңда қаралған мемлекеттік сатып алу тетіктерін талдай отырып ұсыныстар беру өзекті мәселелердің бірі.
<p>Берілген мәселені шешудің ұсынылатын жолы</p>	<p>Қаржы министрлігі бәсекелестіктің жоғары деңгейін қамтамасыз ету үшін "мемлекеттік сатып алу туралы" Заңның 39-бабының 3-тармағындағы негіздемелер тізімін қайта қарап, оны барынша қысқартқаны жөн.</p> <p>Бүгінде белгілі бір саладағы ірі кәсіпорындардың іріктеу критерийлерінің үздік көрсеткіштері бар, тиісінше барлық мемлекеттік сатып алуларда жеңетін жағдайлар орын алуда. Осылайша, бұл жағдай рыноктардың монополиялануына және шағын және орта бизнестің дамуына кедергі келтіреді. Осыған байланысты, шектеу көрсеткіштерін ұсынылады.</p> <p>Сапаны бағалау критерийлерін енгізу арқылы сатып алулардың бағытын біртіндеп өзгерту керек. Таяудағы реформаларды жалғастыра отырып, сатып алу циклі процестерін стратегиялық басқаруды дамытып, шарттардың орындалуын бақылау кезеңіне көбірек көңіл бөлу</p>

	керек.
Күтілетін нәтиже	Қазіргі уақытта Қазақстанда мемлекеттік сатып алу тетігі айтарлықтай белсенді және тиімді жұмыс істеуде, бірақ республикада мемлекеттік сатып алуды ұйымдастыру, өткізу және оның барлық әрекет ету тетігімен тығыз байланысты кейбір проблемалар да бар. Менің ойымша, Мемлекеттік сатып алудың негізгі проблемалары сыбайлас жемқорлық, сондай-ақ мемлекеттік сатып алу процесінің жариялылығы мен ашықтығының болмауы, нормативтік-құқықтық базаның жетілмегендігі болып табылады. Осылайша менің тарапымнан ұсынылған ұсыныстар осы мәселені толық шешуде өзекті болып табылады.
Әдебиеттер	<ol style="list-style-type: none"> 1) Типовой закон Комиссии ООН по праву международной торговли (ЮНСИТРАЛ) о закупках товаров, работ и услуг (1994). [Электронный ресурс]: Интернет источник. – Электрон. дан. (1 файл). – Режим доступа: // http://www.uncitral.org/ 2) Сайт Министерства финансов РК http://minfin.kz/ 3) Набиев Р. А., Арыкбаев Р. К. Повышение эффективности бюджетных расходов системы государственных заказов и закупок // Финансы и кредит. 2008. № 25. С.10